

УДК 811.161.2:001.4:341

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-43>

Катерина УСАЧОВА,
orcid.org/0000-0002-8345-1485
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової української та іноземних мов
Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна) usachova.ks@ukr.net

Ігор РОМАНОВ,
orcid.org/0000-0003-3511-5230
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри мовної підготовки
Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна) criscorey@ukr.net

ПОНЯТТЯ САМОПЛАГІАТУ: ПРАВОВИЙ, ТЕРМІНОЗНАВЧИЙ, ТЕКСТОВИЙ АСПЕКТИ

Стаття присвячена дослідженню правового, наукового, суспільного розуміння поняття самоплагіату й аналізу особливостей та відмінностей українського та іноземного (англомовного) тлумачення терміна «самоплагіат». Для більш точного та ґрунтовного вивчення явища самоплагіату до аналізу залучаються також українські терміни «плагіат» та «академічний плагіат», а також найближчі англomовні відповідники на мовному та/або правовому рівні.

Актуальність теми самоплагіату викликана передусім змінами у чинному законодавстві, зокрема впровадженням термінів «самоплагіат» та «академічний плагіат» як назв окремих порушень академічної доброчесності у Законі України «Про освіту» та Законі України «Про академічну доброчесність». Водночас наявність більш раннього за часом впровадження терміна «плагіат» як назви виду порушення авторського права в Законі України «Про авторське право і суміжні права» ускладнює належне тлумачення та застосування цих термінів, адже утворює ситуацію, де три правові терміни зі спільним елементом «плагіат» та спільністю ряду ключових ознак належать до різних галузей права.

Окремою проблемою використання та дослідження явища самоплагіату в Україні є невідповідність українських та закордонних тлумачень поняття самоплагіату, адже в США та країнах Європи самоплагіат традиційно розуміється як різновид плагіату в контексті порушень академічної етики та не має зв'язку із системою термінів права. Такий підхід породжує значно ширше розуміння та застосування поняття, зокрема дозволяє виділити більш нейтральні аспекти явища.

Огляд публікацій, присвячених лінгвістичним аспектам самоплагіату дозволяє говорити про потенційну необхідність виокремлення терміна «перевикористання тексту» щодо повторного використання стандартизованих мовленнєвих конструкцій та окремих структурних аспектів послідовних наукових досліджень в роботах одного автора.

Ключові слова: плагіат, академічний плагіат, самоплагіат, академічна доброчесність, терміносистема права, повторне використання тексту.

Kateryna USACHOVA,
orcid.org/0000-0002-8345-1485
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Business Ukrainian and Foreign Languages
Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of National Academy of Internal Affairs
(Kyiv, Ukraine) usachova.ks@ukr.net

Ihor ROMANOV,
orcid.org/0000-0003-3511-5230
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Language Training Department
National Academy of Internal Affairs
(Kyiv, Ukraine) criscorey@ukr.net

THE CONCEPT OF SELF-PLAGIARISM: LEGAL, TERMINOLOGICAL, AND TEXTUAL ASPECTS

The article examines the legal, scientific, and societal understanding of the concept of self-plagiarism. Moreover, the peculiarities and distinctions between Ukrainian and foreign (English-language) interpretations of the term “self-plagiarism” are analyzed. In order to provide a more precise and profound research of the phenomenon, the article also takes into account the Ukrainian terms “plagiarism” and “academic plagiarism”, as well as their closest English-language equivalents at the linguistic and/or legal levels.

The topicality of the issue of self-plagiarism is primarily defined by the amendments to current legislation, in particular the implementation of the terms “self-plagiarism” and “academic plagiarism” as designations of separate violations of academic integrity in the “Law of Ukraine On Education” and the “Law of Ukraine On Academic Integrity”. At the same time, the prior implementation of the term “plagiarism” as a designation of a form of copyright infringement in the “Law of Ukraine On Copyright and Related Rights” complicates the proper interpretation and application of these terms. Namely, it creates a situation in which three legal terms containing the common element “plagiarism” and sharing several common key features belong to different branches of law.

Another issue is the understanding of self-plagiarism that lies in the discrepancy between Ukrainian and foreign interpretations of the concept, as in the United States and European countries self-plagiarism is traditionally understood as a form of plagiarism in the context of academic ethics violations and is not associated with the legal terminological system. This approach generates a considerably broader understanding and application of the concept, including the possibility of distinguishing more neutral aspects of the phenomenon.

A review of scientific publications devoted to the linguistic aspects of self-plagiarism indicates the dire need to distinguish the term “text recycling” to refer to the repeated use of standardized linguistic constructions and certain structural elements in scientific articles produced by the same author.

Key words: plagiarism, academic plagiarism, self-plagiarism, academic integrity, legal terminology system, text recycling.

Постановка проблеми. Використання оприлюднених текстів та/або результатів попередніх досліджень без посилання на авторство та/або джерела, тобто – плагіат в усіх його формах, традиційно є одним з порушень етики у сфері науки й освіти. В Україні плагіат також має правове визначення як вид порушення авторського права в Законі України «Про авторське право і суміжні права», тоді як правове визначення плагіату саме як виду порушення академічної доброчесності (термін «академічний плагіат») вперше дається в редакції Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Нарівні з правовим визначенням специфікованого терміна «академічний плагіат» в Законі України «Про освіту» дається також правове визначення терміна «самоплагіат» як окремого рівнозначного

виду порушення академічної доброчесності, що викликало помітну увагу як до правових і термінознавчих аспектів подібного виокремлення, так і до характеристики явища самоплагіату загалом. Новий Закон України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742-IX (набуває чинності 31 липня 2026 року) зберігає розрізнення академічного плагіату та самоплагіату з окремими модифікаціями визначень двох термінів, а також у форматі двох різних статей містить конкретизацію та перелік санкцій за кожне з цих порушень. Таким чином, питання паралельного існування двох спільнокоренових юридичних термінів як окремих видів порушення академічної доброчесності (а також існування третього спільнокоренового, формально – родового, терміна «плагіат» на позначення виду порушення авторського

права) залишається актуальним, як і питання меж поняття самоплагіату.

Аналіз досліджень. Наукові дослідження самоплагіату в Україні є відносно новим явищем, переважно спричиненим змінами в українському законодавстві, а також, почасти, впливом західно-європейської та американської уваги до питань етики в науковій та освітній сферах.

Значна кількість подібних публікацій має оглядовий характер (напр., Бахрушин, 2018), фокусуючись на специфіці нових положень Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII щодо академічної доброчесності (де академічний плагіат та самоплагіат вперше набувають статусу юридичних термінів та отримують законодавчо закріплену дефініцію).

Серед аналітичних розвідок, присвячених поняттю «самоплагіат», переважають дослідження правових аспектів явища. Зокрема, звертається увага на суперечність визначення поняття самоплагіату в Законі України «Про освіту» та змісту правових категорій, визначених в Законі України «Про авторське право і суміжні права», а також декларативність формулювання «нові наукові результати» (Денежкін та ін., 2019: 146-147). Красицька Л. В. відносить самоплагіат до юридичних фікцій, але також зазначає, що «самоплагіат за своєю сутністю є морально-етичною категорією, а не правовою категорією, тому доцільно його розглядати в аспекті порушення етичних підходів до академічної доброчесності» (Красицька, 2021: 192).

Думка про передусім етичний, а не правовий, характер явища є провідною також в дослідженнях до 2017 року. Так, Ульянов О. І. та Ульянова Г. О. характеризують самоплагіат як «порушення етичних норм наукових публікацій, суть якого полягає у передруку одного й того ж матеріалу (як в оригінальному варіанті, так і в незначній переробці, яка не змінює його суті) у декількох виданнях без виправданої мети, лише задля збільшення кількості публікацій» (Ульянов, Ульянова, 2014: 217).

Лінгвістичні дослідження самоплагіату є нечисленними. Так, Нелюба А.М. аналізує самоплагіат з погляду терміносистеми права, виокремлюючи суперечності форми слова, проблем системності з іншими спільнокореновими термінами (термінодиспропорцію), а також вживання терміна «самоплагіат» в контексті авторського права, підсумовуючи: «з усіх позицій (лінгво-термінологічних і суто правних) уведення цього слова як терміна в його наявній формі і тлумаченні є неприпустимим» (Нелюба, 2024: 193).

Характерною рисою дискурсу навколо явища самоплагіату є активне залучення суспільної

думки як чинника аналізу явища на публіцистичному, науковому, діловому рівнях. Публікація «Положення про академічний постмодернізм: самоплагіат (думки фахівців)» на порталі «ЛітАкцент» наводить розгорнуті думки чотирьох провідних українських літературознавців, що дозволяє розширити лінгвістичну характеристику явища й поглянути на самоплагіат з боку доречності текстових, мовленнєвих і мисленнєвих повторів у творчому, освітньому й дослідницькому процесі (Петренко-Цеунова, 2018). Публікація «Науковий самоплагіат: поняття, форми, наповнення» у збірнику «Міждисциплінарні дослідження складних систем» як один з аргументів некоректності терміна «самоплагіат» та недоречності визначеної законом відповідальності за це порушення академічної доброчесності наводить опитування (анкетування) 102 науковців, що мають науковий ступінь кандидата або доктора наук (Денежкін та ін., 2019: 149-151). Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2020 рік за результатами комплексного опитування закладів вищої освіти щодо ставлення до порушень академічної доброчесності відзначає достатньо низьку оцінку самоплагіату як порушення, що «свідчить про неготовність суспільства до викорінення самообману та хибного уявлення про те, що крадіжка у самого себе порушенням не є» (Річний звіт, 2020: 101). Водночас звіт апелює до законодавчої та етичної практики інших країн, де самоплагіат здебільшого не є правовим порушенням, проте репутаційні наслідки порушення наукової етики значно серйозніші (Річний звіт, 2020: 101).

Наголошення на розбіжності правових практик України та країн Заходу дозволяє виокремити ще одну рису дослідження самоплагіату – важливість усвідомленого та обережного залучення іншомовних публікацій до аналізу явища самоплагіату в українських реаліях. Характерним прикладом є Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.), який в тлумаченні термінів та понять активно послуговується іншомовними (англомовними) джерелами, проте щодо самоплагіату відзначає вужче визначення поняття в українському законодавстві, порівняно зі світовою практикою, яка «поширює його і на інші види діяльності, зокрема на результати творчої діяльності» (Щодо рекомендацій, 2018).

Мета статті полягає в аналізі законодавчих, термінознавчих і текстових особливостей тлумачення слова «самоплагіат» в контексті зіставлення української та міжнародної практики виокремлення поняття самоплагіату.

Виклад основного матеріалу. Слово «самоплагіат» в українській мові є напівкалькою англійського слова «self-plagiarism» (self – само; plagiarism – плагіат). Аналізуючи словотвірні компоненти і загалом процес словотвору правового терміна «самоплагіат», Нелюба А. М. доходить висновку про «наявність у Законі парадоксу», адже «сумарно елементи слова «самоплагіат» повинні позначати очікуване значення «крадіжка у самого себе» чи «сам привласнюю своє» або «крадіжка чи привласнення мимовільні – відбуваються самі по собі» (Нелюба, 2024: 190). Також науковець звертає увагу на проблему класифікації термінів зі спільним елементом «плагіат» у терміносистемі права: «В українському законодавстві наявні два різні терміни (академічний плагіат і плагіат), які за законами терміносистеми повинні б виказувати родо-видову ієрархію позначуваних ними явищ: плагіат – родове, академічний плагіат – видове. Проте [...] обидва терміни в основі мають ідентичну (тотожну) дефініцію» (Нелюба, 2024: 191); тоді як «самоплагіат своїм визначенням ніяк не пов'язаний із двома іншими термінами – не є різновидом ні плагіату, ні академічного плагіату» (Нелюба, 2024: 191). Поглиблює проблему те, що умовно родовий термін «плагіат» дається в Законі України «Про авторське право і суміжні права», але умовно видові терміни «академічний плагіат» і «самоплагіат» даються в Законі України «Про освіту», тобто йдеться про різні галузі права, тож розуміння системності зв'язків між трьома поняттями суттєво ускладнюється, якщо не порушується.

Наслідки зазначеної проблеми можна простежити вже на рівні наукового аналізу та тлумачення застосування трьох понять. Так, Красицька Л. В. вважає, що академічний плагіат «за своєю сутністю є різновидом плагіату» «у сфері освіти й науки для позначення недоброчесної поведінки автора» (Красицька, 2021: 190), тоді як визначати самоплагіат «як порушення, за яке застосовують заходи юридичної відповідальності, є недоцільним» (Красицька, 2021: 192). Водночас Бахрушин В. відзначає, що «розуміння плагіату в цьому законі (Законі України «Про авторське право і суміжні права» – К.У.) істотно вужче, ніж розуміння академічного плагіату в освітніх законах» (Бахрушин, 2018), далі повторюючи застереження щодо розуміння самоплагіату з Розширеного глосарію термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.). Нелюба А. М. констатує, що «академічний плагіат своїми основними ознаками збігається з плагіатом як таким, проте не є його

різновидом» (Нелюба, 2024: 186), а законодавче визначення самоплагіату унеможлиблює його використання як різновиду одного з двох інших понять.

Додатковою проблемою є використання в українських публіцистичних, освітніх і наукових текстах англійських джерел, часто без уваги на те, що в США та країнах Європи термін «плагіат» вживається для позначення порушення етики, а не права (найближчим, але не тотожним, англійським правовим відповідником буде «copyright infringement» – «порушення авторського права; піратство»); самоплагіат є одним із загальноприйнятих різновидів плагіату як виду порушення академічної доброчесності; сполука «академічний плагіат» вживається для підкреслення сфери, а не як самостійний термін. Показовим відголоском цієї специфіки є англійський переклад україномовних наукових публікацій, присвячених плагіату. Коли мова йде про аналіз плагіату та самоплагіату саме як правових явищ, використовуються не прямі мовні (plagiarism and self-plagiarism), а найближчі правові (literary piracy and text recycling) відповідники (див. Красицька, 2021: 188).

Зрозуміти чинні проблеми з правовим терміном «самоплагіат» та його взаємозв'язками з іншими двома термінами українського законодавства «плагіат» та «академічний плагіат» стає можливим, якщо повернутися до початкового, не юридичного, розуміння явища самоплагіату як порушення наукової та освітньої етики.

У статті 2014 року «Самоплагіат у науковій сфері» Ульянов О.І та Ульянова Г.О. зазначають: «Під самоплагіатом у науковому співтоваристві розуміється повторна публікація самим автором значних за обсягом і ідентичних (або дуже близьких) за формою та змістом наукових текстів без вказівки на те, що ці тексти вже були опубліковані раніше (або одночасно)» (Ульянов, Ульянова, 2014: 216). Визначення, вірогідно, сформульоване на основі, в тому числі, англійських джерел. Подібність можна простежити, якщо розглянути варіації визначення терміна «самоплагіат» на сайті американської компанії Turnitin (онлайн-сервіс з виявлення текстових подібностей) та в Glossary for Academic Integrity від ENAI (European Network for Academic Integrity). У першому випадку визначення сформульоване як: «повторне використання власної попередньо опублікованої або поданої до публікації праці без належного посилання» (Achieving academic integrity). У другому випадку визначення є адаптованим з кількох джерел для словника та має вигляд: «форма надлишкової публікації шляхом повторного використання або

запозичення матеріалу з попередньої власної праці автора без посилання» (Tauginienė et al., 2018). Ключові ознаки поняття в усіх трьох випадках: повторне використання матеріалу, власна робота автора, відсутність належного посилання на перше використання.

Самоплагіат у чинному Законі України «Про освіту» визначається як «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» (Про освіту, 2017). Воно є водночас наближеним за змістом до вищезокреслених визначень, але також дещо неточно сформульованим (сполука «новий науковий результат») та проблемним в сенсі паралельного вживання термінів академічний плагіат і самоплагіат як окремих видів порушення академічної доброчесності та, одночасно, форм обману як виду порушення академічної доброчесності (Про освіту, 2017). Закон України «Про академічну доброчесність» значною мірою усуває наведені недоліки: визначає самоплагіат як «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів без зазначення інформації про джерело попереднього оприлюднення» (Про академічну, 2025), що є точнішим відповідником вищезазначених міжнародних визначень; окреслює межі поняття «самоплагіат» та санкції за вчинення цього порушення; загалом конкретизує та розширює класифікацію видів порушення академічної доброчесності для уникнення суперечностей.

З іншого боку, обидва вказані закони визначають самоплагіат як окремий та рівнозначний щодо академічного плагіату вид порушення академічної доброчесності. Таке вживання суперечить міжнародній практиці використання терміна «самоплагіат». Так, General Guidelines for Academic Integrity від ENAI, спираючись на попередні наукові дослідження, виділяє самоплагіат як одну з чотирьох загальних категорій плагіату (випадковий, умисний, ненавмисний, самоплагіат) (Tauginienė et al., 2019). Turnitin відносить самоплагіат до одного з дванадцяти видів академічних порушень (academic misconduct), проте термін «плагіат» не є ані родовим, ані окремо-видовим у цьому переліку, а вживається як складова семи з дванадцяти назв видів академічних порушень (напр., плагіат перефразування, плагіат даних), а також є концептуальним поняттям в основі всієї класифікації (Achieving academic integrity).

Попри усі відмінності, жодне з вищенаведених джерел не залучає до класифікації видів плагіату чи видів академічних порушень випадки порушення авторського права, адже, попри те що

плагіат та порушення авторського права можуть у багатьох випадках накладатися, вони належать до різних сфер існування, відповідно – етики та права. Інакше кажучи, «не всі випадки плагіату є порушеннями авторського права й не всі випадки порушення авторського права є плагіатом» (Beiley, 2013). Таким чином, в англійських джерелах проблемою визначення самоплагіату як виду академічного порушення та/або плагіату без прив'язки до порушення авторського права не існує, адже не існує термінологічного віднесення плагіату до авторського права.

В українському законодавстві проблема взаємозв'язку трьох термінів з ключовим елементом «плагіат» полягає передусім в некоректному щодо контексту значення та міжнародної практики вживання використанні слова «плагіат» в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Впровадження слова «плагіат» як юридичного терміна відбулося в редакції № 2627-III від 11.07.2001 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII (втратив чинність 01.01.2023). У чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 01 грудня 2022 року № 2811-IX було дещо конкретизовано дефініцію, але збережено вживання терміна «плагіат» як виду порушення «особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав» (Про авторське право, 2022). Тож, на момент ухвалення Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII, де вперше у статті 42 було прописано правове врегулювання явища академічної доброчесності, постала необхідність розмежувати вже наявний в українському законодавстві термін «плагіат» та вид порушення академічної доброчесності – плагіат, для якого й утворили новий, похідний за формою, термін «академічний плагіат».

Проте, якщо українські правові терміни «плагіат» та «академічний плагіат» зберігають на рівні визначень дещо розмиті, але достатню, подібність, щоб можна було говорити про умовну пов'язаність явищ, термін «самоплагіат» в контексті плагіату як виду порушення авторського права в українському законодавстві не має сенсу, адже автор не може порушити свої права на власний твір («У цьому разі може йтися (і то до деякої міри умовності) лише про зловживання правом» (Нелюба, 2024: 193)). Відповідно, в Законі України «Про освіту» розуміння поняття самоплагіату звужується та відокремлюється від поняття плагіату навіть на рівні порушень наукової та освітньої етики, формуючи правовий термін, який потребує значних уточнень. Так, Розширений глосарій

термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) наводить перелік випадків відтворення наукових результатів автора у повторних публікаціях, які не будуть вважатися самоплагіатом (Щодо рекомендацій, 2018). Закон України «Про академічну доброчесність» додає уточнення щодо допустимості використання попередніх публікацій в дисертації на здобуття наукового ступеня, а також загалом тлумачить самоплагіат як порушення в контексті мети використання – досягнення кількісних показників для здобуття певного результату у науковій чи освітній царині (наукового ступеня, вченого звання, кваліфікаційної категорії тощо) (Про академічну, 2025), тобто фактично оминаючи розуміння самоплагіату як порушення роботи з інформацією та текстом.

Слід зазначити, обговорення суперечливості поняття самоплагіату присутні також в науковому й освітньому середовищі країн Заходу. Так, Мігель Ройг (Miguel Roig) характеризує самоплагіат передусім з погляду обману читача щодо новизни й правдивості прочитаного матеріалу, що є порушенням етики академічного письма (Roig, 2015: 16). Таким чином, сутністю та головною проблемою самоплагіату виступає дублювання (duplication), яке, на думку Ройга, варто розуміти як певну шкалу порушень від суттєвих до незначних (Roig, 2015: 16): від повного дублювання публікації до використання частини опублікованих даних у новій публікації, до прихованого повторного використання даних для нового аналізу (Roig, 2015: 17-20). Але одночасно Ройг специфікує ситуації, де повторне використання власних робіт допускається, передусім йдеться про мовлення й організацію тексту: вступні характеристики дослідження (передумови, мета тощо); стандартизовані формулювання, пов'язані з певними типовими для галузі аспектами (boilerplate language), опис методології емпіричних досліджень (Roig, 2015: 22). Щодо більшості названих аспектів Ройг також зазначає можливість зворотного використання, інакше кажучи, повторна публікація може бути допустимою, повторне використання опису методів може розумітися як самоплагіат (Roig, 2015: 16-24).

Вищеокреслений підхід до самоплагіату як порушення етики академічного письма шляхом дублювання публікацій або повторення частин публікацій є одним з найбільш поширених наразі, проте значну увагу привертає також проблемність застосування терміна самоплагіат щодо лінгвістичних аспектів наукових робіт. Найчастіше у такому випадку як більш доречний сино-

нім до терміна «самоплагіат» вживають сполуку «перевикористання тексту» (text recycling, text-recycling). Кері Московіц (Cary Moskowitz) пропонує вживати термін «перевикористання тексту» у значенні: «повторне використання текстового матеріалу (прозового чи візуального) з одного документа в новому документі, де (1) матеріал в новому документі ідентичний до першоджерела або суттєво відповідний як за формою, так і за змістом; (2) матеріал виконує однакову риторичну функцію в обох документах; та (3) щонайменше один автор нового документа є також автором попереднього документа» (Moskovitz, 2019: 847). У такому значенні нейтральний, за умови відсутності порушення норм авторського права, термін «перевикористання тексту» дозволяє говорити про стандартизованість мови науки та допустимість повторення окремих аспектів послідовних наукових досліджень (якщо вони не стосуються власне аналітичної частини роботи) без негативних асоціацій з явищем плагіату.

Таким чином, в межах американських та західноєвропейських (англомовних) публікацій можна простежити подвійне тлумачення самоплагіату: як негативного з погляду етики явища повторного використання власних попередньо опублікованих результатів; як нейтрального явища використання окремих текстових компонентів власних попередніх публікацій, за умови, якщо це не впливає на наукову новизну роботи. В Україні правова дефініція самоплагіату в Законі України «Про академічну доброчесність» формально близька до першого із зазначених тлумачень (хоча й не враховує друге), проте подальша характеристика самоплагіату як порушення академічної доброчесності фокусується вже тільки на досягненні наукового чи навчального результату шляхом обману (штучного збільшення кількісних показників), що значною мірою поглиблює розрив між правовим врегулюванням, науковим тлумаченням і публічним розумінням явища самоплагіату.

Висновки. Комплексність проблеми явища самоплагіату в Україні необхідно розглядати в кількох аспектах.

Правовий аспект. Впровадження в українське законодавство терміна «плагіат» як виду порушення авторського права надалі спричинило необхідність утворити термін «академічний плагіат» на позначення порушення академічної доброчесності, а також відокремити термін «самоплагіат» як окремий вид порушення академічної доброчесності з подальшим суттєвим звуженням тлумачення цього поняття як правової категорії. Належність трьох правових термінів зі спільним

елементом «плагіат» та спільністю ряду ключових ознак до різних галузей права ускладнює належне тлумачення та застосування цих термінів, а також порушує системність термінів права.

Термінознавчий аспект. Можна виділити три ключові ознаки поняття самоплагіату: повторне використання матеріалу, власна робота автора, відсутність належного посилання на перше використання. Ці ознаки присутні як в закордонних наукових та/або офіційних визначеннях поняття, так і в українських наукових визначеннях та законодавчій дефініції. Проте подальше тлумачення та використання поняття та терміна «самоплагіат», як і його класифікаційна приналежність, суттєво відрізняється в Україні та країнах Заходу. В Україні термін «самоплагіат» наразі розглядається передусім як правовий термін на позначення самостійного виду порушення академічної доброчесності. На Заході самоплагіат традиційно розуміється як різновид плагіату в контексті порушень академічної етики та не має зв'язку із системою термінів права. Зважа-

ючи на те, що слова на позначення українських термінів «плагіат» і «самоплагіат» є запозиченими, в українських публікаціях нерідко відбувається накладання та змішування розуміння й використання термінів на офіційному, науковому, суспільному рівнях.

Текстовий аспект. Самоплагіат існує на межі між неетичним повторним використанням власних публікацій та нейтральним повторним використанням стандартизованих мовленнєвих конструкцій в наукових роботах одного автора. Суперечливість такого подвійного розуміння є предметом обговорення як в закордонних, так і в українських дослідженнях. Проте фіксація терміна «самоплагіат» в українському законодавстві як виду порушення академічної доброчесності (з акцентом на отриманні результату шляхом обману) нівелює можливість нейтрального використання поняття самоплагіат та, потенційно, породжує необхідність подальших термінознавчих досліджень для відображення різних аспектів роботи науковця над власним текстом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахрушин В. Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: Нормативна база і світовий досвід. *Освітня політика*. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplgiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Денежкін М., Закусило П., Козачук В. Науковий самоплагіат: поняття, форми, наповнення. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*. 2019. № 15. С. 145-152. DOI: <https://doi.org/10.31392/isscs.2019.15.145>
3. Красицька Л. В. Плагіат і самоплагіат як правові явища. *Нове українське право*. 2021. Вип. 3. С. 188-193. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.27>
4. Нелюба А. М. Самоплагіат: термін українського права чи мовна абракадабра? *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2024. Вип. 60. С. 182-195. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.15>
5. Петренко-Цеунова О. Положення про академічний постмодернізм: самоплагіат (думки фахівців). *ЛітАкцент*. URL: <https://litakcent.online/2018/11/27/polozhennya-pro-akademichnij-postmodernizm-samoplgiat-dumki-fahivtsiv/> (дата звернення: 06.04.2026).
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 12.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
7. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX : станом на 18.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
9. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / За заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. К. : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-2020.pdf> (дата звернення: 06.04.2026).
10. Ульянов О. І. Самоплагіат у науковій сфері / О. І. Ульянов, Г. О. Ульянова. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 216-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_4_67 (дата звернення: 06.04.2026).
11. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : Лист Міністерства освіти і науки України від 23 жовтня 2018 року № в-650729-18 : станом на 23.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
12. Achieving academic integrity. Interactive guide. *Turnitin*. URL: <https://www.turnitin.com/solutions/academic-integrity/achieving-academic-integrity> (дата звернення: 06.04.2026).
13. Bailey Jonathan. The Difference Between Copyright Infringement and Plagiarism. *Plagiarism Today*. URL: <https://www.plagiarismtoday.com/2013/10/07/difference-copyright-infringement-plagiarism> (дата звернення: 06.04.2026).
14. Moskovitz, C. Text Recycling in Scientific Writing. *Science and Engineering Ethics*. 2019 (March, 2018). Volume 25. Pages 813-851. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11948-017-0008-y>
15. Roig Miguel. Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing (2015). *The Office of Research Integrity*. URL: <https://ori.hhs.gov/sites/default/files/plagiarism.pdf> (дата звернення: 06.04.2026).

16. Tauginienė, L., Gaižauskaitė, I., Glendinning, I., Kravjar, J., Ojsteršek, M., Ribeiro, L., Odiņeca, T., Marino, F., Cosentino, M., Sivasubramaniam, S., Foltýnek, T. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G [online]: revised version, October 2018. URL: https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2023/02/EN-Glossary_revised_final_24.02.23.pdf (дата звернення: 06.04.2026).

17. Tauginienė, L., Ojsteršek, M., Foltýnek, T., Marino, F., Cosentino, M., Gaižauskaitė, I., Glendinning, I., Sivasubramaniam, S., Razi, S., Ribeiro, L., Odiņeca, T., Trevisiol, O. General Guidelines for Academic Integrity. ENAI Report 3A [online], first publication date: October 2018, amended version: September 2019. URL: https://academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2022/04/Guidelines_amended_version_1.1_09_2019.pdf (дата звернення: 06.04.2026).

REFERENCES

1. Bakhrushyn V. (2018) Akademichnyi plahiat i samoplaiat v nauksi ta vyshchii osviti: Normatyvna baza i svitovyi dosvid. [Academic plagiarism and self-plagiarism in science and higher education: regulatory framework and international experience] *Osvitnia polityka*. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplaiat-v-nauksi-ta-vishchij-osviti-normatyvna-baza-i-svitovij-dosvid> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

2. Dieniezhkin M., Zakusylo P., Kozachuk V. (2019) Naukovyi samoplaiat: poniattia, formy, napovnennia. [Scientific self-plagiarism: concept, forms, and content] *Mizhdystyplinarni doslidzhennia skladnykh system*. No. 15. P. 145–152. DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2019.15.145> [in Ukrainian]

3. Krasyska L. V. (2021) Plahiat i samoplaiat yak pravovi yavyscha. [Plagiarism and self-plagiarism as legal phenomena] *Nove ukrainske pravo*. Issue 3. P. 188–193. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.27> [in Ukrainian]

4. Neliuba A. M. (2024) Samoplaiat: termin ukrainskoho prava chy movna abrakadabra? [Self-Plagiarism: a term of Ukrainian law or linguistic nonsense?]. *Linhvistychni doslidzhennia: zb. nauk. pr. Khark. nats. ped. un-tu imeni H. S. Skovorody*. Kharkiv. Issue 60. P. 182–195. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.15> [in Ukrainian]

5. Petrenko-Tseunova O. (2018) Polozhennia pro akademichnyi postmodernizm: samoplaiat (dumky fakhivtsiv). [Provisions on academic postmodernism: self-plagiarism (experts' opinions)]. *LitAktsent*. URL: <https://litakcent.online/2018/11/27/polozhennia-pro-akademichnyy-postmodernizm-samoplaiat-dumki-fakhivtsiv/> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

6. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy [On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine] vid 01.12.2022 No. 2811-IX: stanom na 12.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

7. Pro akademichnu dobrochesnist : Zakon Ukrainy [On Academic Integrity: Law of Ukraine] vid 18.12.2025 No. 4742-IX: stanom na 18.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

8. Pro osvitu : Zakon Ukrainy [On Education: Law of Ukraine] vid 05.09.2017 No. 2145-VIII: stanom na 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.04.2026) [in Ukrainian]

9. Richnyi zvit Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity (2021) [Annual report of the National agency for higher education quality assurance] / *Za zah. red. S. Kvita ta O. Yeremenko*. Kyiv, Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. 364 p. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-2020.pdf> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

10. Ulianov O. I. Samoplaiat u naukovii sferi (2014) [Self-plagiarism in the scientific sphere] / O. I. Ulianov, H. O. Ulianova. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. No. 4. P. 216–218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_4_67 (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

11. Shchodo rekomendatsii z akademichnoi dobrochesnosti dlia zakladiv vyshchoi osvity : Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Regarding recommendations on academic integrity for higher education institutions: letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine] vid 23 zhovtnia 2018 roku No. v-650729-18: stanom na 23.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 06.04.2026). [in Ukrainian]

12. Achieving academic integrity. Interactive guide. (2026). *Turnitin*. <https://www.turnitin.com/solutions/academic-integrity/achieving-academic-integrity>. Retrieved 06.04.2026.

13. Bailey Jonathan. (2013). The Difference Between Copyright Infringement and Plagiarism. *Plagiarism Today*. <https://www.plagiarismtoday.com/2013/10/07/difference-copyright-infringement-plagiarism>. Retrieved 06.04.2026.

14. Moskovitz, C. (2019). Text Recycling in Scientific Writing. *Science and Engineering Ethics*. Volume 25, pages 813–851. <https://doi.org/10.1007/s11948-017-0008-y>

15. Roig Miguel. (2015). Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing. *The Office of Research Integrity*. <https://ori.hhs.gov/sites/default/files/plagiarism.pdf>. Retrieved 06.04.2026.

16. Tauginienė, L., Gaižauskaitė, I., Glendinning, I., Kravjar, J., Ojsteršek, M., Ribeiro, L., Odiņeca, T., Marino, F., Cosentino, M., Sivasubramaniam, S., Foltýnek, T. (2018) Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G [online]: revised version. https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2023/02/EN-Glossary_revised_final_24.02.23.pdf. Retrieved 06.04.2026.

17. Tauginienė, L., Ojsteršek, M., Foltýnek, T., Marino, F., Cosentino, M., Gaižauskaitė, I., Glendinning, I., Sivasubramaniam, S., Razi, S., Ribeiro, L., Odiņeca, T., Trevisiol, O. (2019) General Guidelines for Academic Integrity. ENAI Report 3A [online]. https://academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2022/04/Guidelines_amended_version_1.1_09_2019.pdf. Retrieved 06.04.2026.

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

